

ΑΡΧΕΣ ΚΑΙ ΜΕΘΟΔΟΙ ΠΕΡΙΒΑΛΛΟΝΤΙΚΗΣ ΕΚΠΑΙΔΕΥΣΗΣ

1. Η ΦΙΛΟΣΟΦΙΑ ΤΗΣ ΠΕΡΙΒΑΛΛΟΝΤΙΚΗΣ ΕΚΠΑΙΔΕΥΣΗΣ

Η Περιβαλλοντική Εκπαίδευση είναι η εκπαιδευτική διαδικασία που ασχολείται με τη σχέση του ανθρώπου με το φυσικό και ανθρωπογενές περιβάλλον. Περιλαμβάνει τη σχέση του πληθυσμού, της ρύπανσης, της εξεύρεσης και της διάθεσης των πόρων, της διατήρησης, της μεταφοράς, της τεχνολογίας, του οικονομικού αντίκτυπου, του αστικού και αγροτικού σχεδιασμού με το συνολικό περιβάλλον του ανθρώπου. Τα τελευταία χρόνια έχουν αναπτυχθεί, κυρίως σαν συμπεράσματα συνδιασκέψεων, μία σειρά από υποθέσεις για την περιβαλλοντική εκπαίδευση (Π.Ε.) που προέρχονται από ένα συγκερασμό παρατηρήσεων, ενδιαφερόντων, κινήτρων, στρατηγικών και κοινωνικών στόχων. Όπως αναμενόταν οι υποθέσεις αυτές παρουσιάζουν συγχρόνως περιβαλλοντική και εκπαιδευτική διάσταση και μπορούν να συνοψιστούν στα παρακάτω:

- Ο βαθμός κοινωνικής και πολιτισμικής εξέλιξης είναι πιο γρήγορος από το βαθμό της βιολογικής εξέλιξης. Επομένως η βιολογική εξέλιξη δεν μπορεί να αντιμετωπίσει τις περιβαλλοντικές ανισορροπίες που δημιουργούνται από την κοινωνικό-πολιτισμική εξέλιξη.
- Τα περιβαλλοντικά προβλήματα συχνά είναι πολύπλοκα και απαιτούν την εξειδίκευση διαφόρων επιστημών για τη λύση τους. Για τη γνώση του φυσικού περιβάλλοντος απαιτείται μία διεπιστημονική προσέγγιση.
- Τα περιβαλλοντικά προβλήματα πρέπει να εξετάζονται πρώτα σε τοπική διάσταση και έπειτα σε παγκόσμια κλίμακα, ώστε να γίνουν αντιληπτά τα μεγέθη και η διάχυσή τους.
- Ο άνθρωπος είναι ο κατ' εξοχήν υπαίτιος για την καταστροφή του περιβάλλοντος και γι' αυτό πρέπει να αναλάβει τις ευθύνες του για τη διάσωσή του.
- Η ευημερία και η περαιτέρω ύπαρξη του ανθρώπου στη γη εξαρτάται από τις αξίες και θεωρήσεις του ανθρώπου για την ποιότητα της ζωής και από τα μέτρα προστασίας των φυσικών πηγών.
- Η συμπεριφορά των ανθρώπων προς το φυσικό και υλικό περιβάλλον αποτελεί τη φανερή έκφραση των αξιών και των στάσεων ζωής.
- Μπορεί να αναπτυχθεί από την παιδική ηλικία μέσα από την τυπική και μη τυπική εκπαίδευση μία αρμονική ηθική σχέση του ανθρώπου με το περιβάλλον του που να έχει στόχο τη διατήρηση του περιβάλλοντος και την προστασία του.

Το παγκόσμιο ενδιαφέρον για το περιβάλλον κατά τη διάρκεια της δεκαετίας του 1960 και του 1970 οδήγησε την UNESCO να διατυπώσει ένα σκελετό για την Π.Ε. Αυτό το έγγραφο, που αναπτύχθηκε σε μία συνάντηση της UNESCO στο Βελιγράδι το 1976, έγινε γνωστό ως ο καταστατικός χάρτης του Βελιγραδίου και καθιστά σαφές την ανάγκη αλλαγής της ανθρώπινης στάσης και δράσης για το παγκόσμιο περιβάλλον μέσα από τα σχολεία.

Σύμφωνα με τον καταστατικό χάρτη του Βελιγραδίου η Π.Ε. πρέπει να βοηθήσει τα άτομα και τις κοινωνικές ομάδες να αναπτύξουν:

- την ενημέρωση και την ευαισθησία για το περιβάλλον και τα προβλήματα του
- την γνώση του περιβάλλοντος, των σχετικών προβλημάτων, την απαραίτητη υπεύθυνη ανθρώπινη παρουσία και το ρόλο της σε αυτό
- την ώθηση για ενεργή συμμετοχή στην προστασία και τη βελτίωση του περιβάλλοντος

- τις ικανότητες αξιολόγησης των περιβαλλοντικών μετρήσεων και των εκπαιδευτικών προγραμμάτων όσον αφορά οικολογικούς, πολιτικούς, οικονομικούς, κοινωνικούς, αισθητικούς και εκπαιδευτικούς παράγοντες
- την υπευθυνότητα για την επείγουσα ανάγκη επίλυσης των περιβαλλοντικών προβλημάτων.

Το 1977 η UNESCO διοργάνωσε μία διεθνή συνδιάσκεψη για την Π.Ε. στο Tbilisi της Ε.Σ.Σ.Δ. Στη συνδιάσκεψη αυτή τονίσθηκε ότι η Π.Ε. δεν πρέπει να προστεθεί στα εκπαιδευτικά προγράμματα σαν ξεχωριστός επιστημονικός κλάδος ή να αποτελεί αντικείμενο ειδικής μελέτης αλλά πρέπει να λαμβάνεται σαν μία διάσταση που πρέπει να ολοκληρωθεί μέσα σε αυτά.

2. ΤΑ ΧΑΡΑΚΤΗΡΙΣΤΙΚΑ ΤΗΣ ΠΕΡΙΒΑΛΛΟΝΤΙΚΗΣ ΕΚΠΑΙΔΕΥΣΗΣ

Η διεθνής κοινότητα έχει αποδώσει στην Π.Ε. ορισμένα χαρακτηριστικά, τα οποία αντιστοιχούν στους παραπάνω αναφερόμενους στόχους. Αυτά τα χαρακτηριστικά την ξεχωρίζουν από την παραδοσιακή εκπαίδευση και μπορεί να συνοψισθούν ως εξής:

- i) Προσανατολισμός στην επίλυση προβλημάτων
- ii) Διεπιστημονική προσέγγιση
- iii) Ενσωμάτωση της Π.Ε. στην κοινωνία, ή άνοιγμα των σχολείων στη ζωή
- iv) Επαναληπτικός/περιοδικός χαρακτήρας της Π.Ε.

Ειδικότερα:

i) Η Π.Ε. αποτελεί θεμελιακή εκπαίδευση για την επίλυση των προβλημάτων από μία φιλοσοφική βάση ολισμού και βιασύνης ανάπτυξης. Ο στόχος δεν είναι απλά η λύση ενός προβλήματος, αλλά η πλήρης λύση του. Όχι απλά για μικρό διάστημα, αλλά μόνιμα. Όχι απλά να γίνει μία διόρθωση και μία ανακατασκευή των ζημιών αλλά να γίνουν τα πράγματα καλύτερα.

ii) Η προσέγγιση του περιβάλλοντος και των σχετικών προβλημάτων του πρέπει να είναι διεπιστημονική, τόσο στην αντίληψη όσο και στη μεθοδολογία. Καμιά επιστήμη δεν μπορεί να διεκδικήσει την Π.Ε., ούτε σαν περιεχόμενο, ούτε σαν διαδικασία. Συνεπώς αναδύεται ένα νέο πεδίο γνώσης, το οποίο επιτρέπει την αντίληψη της πολυπλοκότητας, της συνάφειας, της σφαιρικότητας και της αναπαράστασης της πολυδιάστατης πραγματικότητας. Η Π.Ε. παίρνει μορφή μέσω του επαναπροσδιορισμού και της ανακατασκευής διαφορετικών επιστημών και διαφορετικών εκπαιδευτικών διαδικασιών, με τέτοιο τρόπο ώστε να επιτευχθεί η ολοκληρωμένη αντίληψη του περιβάλλοντος και η επίδραση στο κοινωνικό επίπεδο.

iii) Η Π.Ε. αποτελεί ένα ολοκληρωμένο μέρος της κοινωνίας και σαν καινοτομική που είναι από κάθε άποψη, εμπεριέχει έναν επαναπροσδιορισμό της υπάρχουσας γνώσης για τα προβλήματα και τις ανάγκες της κοινωνίας. Επίσης η Π.Ε. με σκοπό να γίνει αποτελεσματική πρέπει να μελετήσει κατ' αρχήν το περιβάλλον και τα περιβαλλοντικά προβλήματα που συναντώνται καθημερινά στη ζωή μας και δεύτερον πρέπει να χρησιμοποιήσει διαδικασίες σε συνάρτηση με τις ανάγκες, τα ενδιαφέροντα και τα κίνητρα των διαφόρων ομάδων, ηλικιών και κοινωνικών τάξεων ώστε να είναι ενδιαφέρουσα στους μαθητές. Έτσι ο μαθητής θα αποκτήσει την ισχυρότερη ώθηση με αποτέλεσμα να αντιδράσει στα προβλήματα που επηρεάζουν την κοινότητα στην οποία μετέχει και επιπλέον να ενεργήσει για τη βελτίωση της ποιότητας της ζωής του. Η μελέτη των συγκεκριμένων προβλημάτων που απασχολούν την κοινότητα, καθιστά αναγκαίο το άνοιγμα των εκπαιδευτικών δομών στη ζωή της κοινότητας, όπως και την αναζήτηση των

προβλημάτων από τα οποία αμοιβαία επηρεάζεται. Πρόκειται για μία ταυτόχρονη αλληλεπίδραση της εκπαίδευσης και της κοινωνίας, που τελικά θα επιτρέψει στους μαθητές να:

- ελευθερωθούν από τις οδηγίες της εξουσίας και να πάρουν μέρος ενεργά στις κοινωνικές δραστηριότητες
- αυξήσουν την αυτοπεποίθησή τους καθώς επεξεργάζονται προβλήματα και ψάχνουν για λύσεις έξω από το προστατευτικό και οικογενειακό σχολικό περιβάλλον
- έρθουν σε επαφή με την πραγματικότητα έχοντας σαν αποτέλεσμα την γνώση τους για τα περιβαλλοντικά προβλήματα
- μειώσουν σε μεγάλο βαθμό την ημιμάθεια και την απέχθεια προς τα κοινά.

ίν) Το τέταρτο χαρακτηριστικό της Π.Ε. προέρχεται από τον χαρακτήρα του περιβάλλοντος, όπως αυτό σχηματίζεται και αναπτύσσεται από τη συνδυασμένη επίδραση των βιοφυσικών παραγόντων και του κοινωνικοοικονομικό - πολιτισμικού πλαισίου. Οι ποικίλες παράμετροι και απόψεις που συνθέτουν το κοινωνικό - οικονομικό - πολιτισμικό περιβάλλον αλλάζουν ραγδαία και σχηματίζουν νέες αντιλήψεις. Η γνώση, η τεχνολογία, οι αξίες, η ηθική και η φύση αυτή καθ' αυτή τροποποιούνται ραγδαία πάρα πολλές φορές. Γι' αυτό η Π.Ε. πρέπει να αναθεωρεί τις κατευθύνσεις της, το περιεχόμενό της και τις μεθόδους της αφ' ενός μεν σύμφωνα με την εκάστοτε πραγματικότητα και τις εκάστοτε ανάγκες, αφ' ετέρου δε να αντιπροσωπεύει μία δια βίου συνεχή εκπαίδευση σε όλες τις εκπαιδευτικές δομές. Μόνο έτσι η Π.Ε. δεν θα υπερκερασθεί από τα γεγονότα αλλά θα ορίσει θέσεις για καλύτερη ποιότητα ζωής και ποιότητα περιβάλλοντος.

3. ΣΤΡΑΤΗΓΙΚΕΣ ΚΑΙ ΠΡΟΤΥΠΑ ΕΝΣΩΜΑΤΩΣΗΣ ΤΗΣ ΠΕΡΙΒΑΛΛΟΝΤΙΚΗΣ ΕΚΠΑΙΔΕΥΣΗΣ ΣΤΑ ΕΚΠΑΙΔΕΥΤΙΚΑ ΣΥΣΤΗΜΑΤΑ

Έχοντας επιλέξει τους στόχους και τα βασικά χαρακτηριστικά της Π.Ε. στη συνέχεια θα πρέπει να αναπτυχθούν διάφορες στρατηγικές που αφορούν την πραγματοποίηση της Π.Ε. στο πλαίσιο της τυπικής εκπαίδευσης με τέτοιο τρόπο που να είναι αποτελεσματική και να υπηρετεί το σκοπό της.

Εν τούτοις υπάρχει μία ενδογενής δυσκολία στην ενσωμάτωση της Π.Ε. στα εκπαιδευτικά συστήματα που κύρια προέρχεται από τους ακόλουθους παράγοντες:

- τη φύση του περιβάλλοντος και των προβλημάτων του που είναι πολυπρόσωπα και εμπλέκουν πολύπλοκες ανθρώπινες και κοινωνικές αλληλεπιδράσεις
- τη δομή των αναλυτικών προγραμμάτων και της παραδοσιακής εκπαίδευσης
- την εκπαίδευση των δασκάλων, η οποία είναι συχνά μονοδιάστατη και μονόπλευρη
- την επικρατούσα αντίληψη των εκπαιδευτικών συστημάτων, η οποία δεν ευνοεί την ανάπτυξη μιας κριτικής ανάλυσης και την έρευνα για εναλλακτικές λύσεις.

Για να ξεπεραστούν τα προβλήματα αυτά χρειάζονται κατάλληλες προσεγγίσεις που θα μπορούσε να είναι οι ακόλουθες:

- η πολυεπιστημονική προσέγγιση ή πλουραλιστική προσέγγιση, η οποία συνταιριάζει τα επιστημονικά δεδομένα για ένα συγκεκριμένο πρόβλημα πολλών επιστημονικών κλάδων αλλά δεν επεκτείνεται πέρα από το να τα αντιπαραθέσει

- η διεπιστημονική προσέγγιση, η οποία ουσιαστικά βασίζεται σε μία συστηματική προσέγγιση και προϋποθέτει την πολύ καλή γνώση των αντικειμένων μεταξύ των σχετικών επιστημών
- η μετεπιστημονική προσέγγιση, η οποία προϋποθέτει εκτός των άλλων την ένωση των ιδεών - απόψεων όλων των επιστημών και η οποία δεν μπορεί να επιτευχθεί μέσω των οδηγιών ενός μόνο επιστημονικού κλάδου.

Για να ενσωματωθεί η Π.Ε. στα εκπαιδευτικά συστήματα έχουν προταθεί δύο βασικά πρότυπα:

- Α' πρότυπο: το πολυεπιστημονικό ή ολοκληρωμένο πρότυπο που βασίζεται στην ολοκλήρωση των απαραίτητων απόψεων των περιβαλλοντικών προβλημάτων μέσα σε κάθε επιστημονικό κλάδο. Τα στοιχεία της π.Ε. ενσωματώνονται στα προϋπάρχοντα αντικείμενα και διαχέονται μέσα στο αναλυτικό πρόγραμμα (Σχήμα 1)
- Β' πρότυπο: το διεπιστημονικό ή μονοεπιστημονικό πρότυπο όπου οι διάφορες επιστήμες προσανατολίζονται με τέτοιο τρόπο ώστε να δημιουργηθεί ένας νέος τομέας διδασκαλίας (μάθημα), ο οποίος περιέχει αντιλήψεις και προσεγγίσεις που προέρχονται από όλες τις επιστήμες (Σχήμα 2).

Σχήμα 1. Πολυεπιστημονικό πρότυπο Π.Ε.

Σχήμα 2. Διεπιστημονικό πρότυπο Π.Ε.

Και τα δύο πρότυπα έχουν υπέρ και κατά, όπως: η ευκολία εφαρμογής, οι απαιτούμενες ικανότητες των δασκάλων, η επιβάρυνση ή όχι του προγράμματος σπουδών, η ευκολία ανάπτυξης των προγραμμάτων π.Ε., η ηλικία των εκπαιδευομένων κλπ. Τα πλεονεκτήματα και μειονεκτήματα των εφαρμογών του καθενός μοντέλου συνοψίζονται στα ακόλουθα:

1. Ευκολία εφαρμογής

Α' προτυπο: Απαιτεί την εκπαίδευση όλων των δασκάλων και μεγαλύτερο προσανατολισμό στο πρόγραμμα σπουδών. Χρειάζεται λιγότερο χρόνο και/ή μετατροπή του θεματολόγιου.

Β' πρότυπο: Είναι ευκολότερο να εφαρμοστεί αφού αφορά τη διδασκαλία ενός ξεχωριστού θέματος, εφόσον το επιτρέπει ο χρονικός σχεδιασμός του προγράμματος σπουδών. Η εκπαίδευση των δασκάλων δεν παρουσιάζει καμία δυσκολία.

2. Ικανότητες δασκάλων

Α' πρότυπα : Απαιτεί την εκπαίδευση των δασκάλων στην π.Ε., όχι όμως στο βαθμό του Β'ου προτύπου. Προϋποθέτει ακόμη τον ακριβή προσανατολισμό των δασκάλων στις διάφορες επιστήμες σε ένα κοινό θέμα.

Β' πρότυπα : Χρειάζεται λιγότερους δασκάλους, αλλά με μεγαλύτερο βαθμό εκπαίδευσης σε θέματα Π.Ε.

3. Επιβάρυνση προγράμματος σπουδών

Α' πρότυπα: Μπορεί να εφαρμοσθεί αποτελεσματικά με ελάχιστη επιβάρυνση του υπάρχοντος προγράμματος.

Β' πρότυπα: Το ήδη φορτωμένο πρόγραμμα επιβαρύνεται με ένα επιπλέον μάθημα.

4. Ευκολία ανάπτυξης προγράμματος Π.Ε

Α' πρότυπο: Τα στοιχεία του πρέπει να αναγνωρισθούν προσεκτικά, να ταξινομηθούν και να ενσωματωθούν στο υπάρχον πρόγραμμα σπουδών για όλα τα μαθήματα.

Β' πρότυπο: Είναι ευκολότερο να προσαρμοστεί σε ένα ολοκληρωμένο πρόγραμμα.

5. Αξιολόγηση

Α' πρότυπο: Η συνολική αξιολόγηση είναι δύσκολη, λαμβάνοντας υπόψη τον αριθμό των μεταβλητών.

Β' πρότυπο: Μία συνολική αξιολόγηση είναι εμφανώς ευκολότερη να επιτευχθεί σε ένα πρόγραμμα με ένα αντικείμενο.

6. Ιδανική ηλικία των μαθητών

Α' πρότυπο: Ταιριάζει σε όλες τις ηλικίες, με μερικές εξαιρέσεις στη δευτεροβάθμια και τριτοβάθμια εκπαίδευση.

Β' πρότυπο: Ταιριάζει περισσότερο στη δευτεροβάθμια παρά στην πρωτοβάθμια εκπαίδευση. Για ορισμένους στόχους της Π.Ε. μπορεί να είναι το μόνο εφαρμόσιμο μοντέλο στη δευτεροβάθμια και τριτοβάθμια εκπαίδευση.

7. Αποτελεσματικότητα μετάδοσης

Α' πρότυπο: Όταν χρησιμοποιείται κατάλληλα, επιτυγχάνεται εύκολα εκπαίδευση που στοχεύει στη μετάδοση γνώσης.

Β' πρότυπο: Είναι περισσότερο δύσκολο να εφαρμοστεί στην εκπαίδευση που στοχεύει στη μετάδοση γνώσης. Απαιτεί περισσότερες προσπάθειες στην κατεύθυνση αυτή.

8. Δυνατότητα για την σε βάθος μελέτη των περιβαλλοντικών προβλημάτων

Α' πρότυπο: Μία λεπτομερής διδασκαλία που απαιτεί πολλές εκπαιδευτικές εκδρομές ή εργαστηριακά υλικά, θα μπορούσε να ήταν ιδιαίτερα ακριβή. Έτσι η απαιτούμενη χρηματοδότηση εξαρτάται αποκλειστικά από το επίπεδο της αναμενόμενης εκπαίδευσης.

Β' πρότυπο: Τα απαιτούμενα κονδύλια εξαρτώνται σε μεγάλο βαθμό από τη φύση του προγράμματος εκπαίδευσης.

Τα παραπάνω πρότυπα αν και εκφράζουν δύο διαφορετικές αντιλήψεις προσέγγισης της π.Ε. στα εκπαιδευτικά συστήματα, θα πρέπει να θεωρηθούν σαν αλληλοσυμπληρωματικά και όχι αλληλοσυγκρουόμενα.

Υπάρχει δυσκολία στην αξιολόγηση των προτεινόμενων προτύπων, γιατί λείπουν αξιόπιστες μελέτες για τα αποτελέσματά τους. Σε θεωρητικό επίπεδο, η αναγκαιότητα μιας διεπιστημονικής προσέγγισης αναγνωρίζεται πάρα πολύ, λόγω της ιδιαίτερης και συστηματικής φύσης της π.Ε., αν και πιστεύεται ότι η διεπιστημονική προσέγγιση είναι πιο χρήσιμη στις μεγαλύτερες τάξεις της εκπαίδευσης. Η πλειονότητα των κρατών της Ευρωπαϊκής Ένωσης προσανατολίζονται προς την ενσωμάτωση της π.Ε. σύμφωνα με το πολυεπιστημονικό μοντέλο, κύρια επειδή είναι πιο εύκολο ως προς την υπάρχουσα δομή της εκπαίδευσης. Το πρότυπο αυτό είναι η μόνη λύση μέχρι σήμερα, αν και η επιστημονική κοινότητα αναγνωρίζει την αναγκαιότητα του συνδυασμού των στοιχείων που απορρέουν και από τα δύο πρότυπα.

4. ΟΙ ΑΡΧΕΣ ΠΕΡΙΒΑΛΛΟΝΤΙΚΗΣ ΕΚΠΑΙΔΕΥΣΗΣ

Οι ακόλουθες οχτώ αρχές Π.Ε. έχουν συντεθεί από μία ευρεία ποικιλία διεθνών πηγών. Οι αρχές αυτές απαρτίζουν μία "καλή πρακτική" στην Π.Ε. και μπορεί να αποτελέσουν μία βάση πάνω στην οποία τα σχολεία μπορούν να αναπτύξουν τις δικές τους τακτικές για: την Π.Ε. Οι αρχές αυτές είναι:

- Σκεφτόμενοι παγκόσμια, δρώντας τοπικά, δημιουργώγτας προσωπικές σχέσεις αναπτύσσοντας αξίες αναπτύσσοντας πολιτικά δικαιώματα αναπτύσσοντας μία αίσθηση τοπου αναπτύσσοντας μία αίσθηση χρόνου αναπτύσσοντας κατάλληλες πρακτικές.
- Σκεφτόμενοι παγκόσμια: Αναπτύσσοντας στα νέα άτομα ενδιαφέρον για την ποιότητα του παγκόσμιου περιβάλλοντος.
- Δρώντας τοπικά: Εμπλέκοντας νέα άτομα σε μελέτες για το τοπικό περιβάλλον και δραστηριοποιώντας τα για να διατηρήσουν τα τοπικά περιβάλλοντα και/ή να βελτιώσουν την ποιότητά τους.

- Δημιουργώντας προσωπικές σχέσεις: Χτίζοντας πάνω στις εμπειρίες, στις αντιλήψεις, στα αισθήματα και στην υπάρχουσα γνώση των νέων ανθρώπων και βοηθώντας τους να εξερευνήσουν ερωτήσεις, θέματα και προβλήματα που προέρχονται από τις δικές τους αντιλήψεις.
- Αναπτύσσοντας αξίες: Βοηθώντας τους νέους ανθρώπους να εκτιμήσουν τη φυσική τους, την πολιτιστική τους κληρονομιά και την ανεξαρτησία τους.
- Αναπτύσσοντας τα πολιτικά δικαιώματα: Αναπτύσσοντας στα νεαρά άτομα την προσωπική γνώση, τις ικανότητες και τις δεσμεύσεις που τους καθιστούν ικανούς να λαμβάνουν μέρος αποτελεσματικά στην κοινωνική δράση για την προστασία και βελτίωση του περιβάλλοντος.
- Αναπτύσσοντας μία αίσθηση τόπου: Βοηθώντας τα νέα άτομα να αναπτύξουν μία αίσθηση τόπου και ταυτότητας από τις εμπειρίες τους και τις αντιλήψεις τους για το τοπικό περιβάλλον.
- Αναπτύσσοντας μία αίσθηση χρόνου: Αναπτύσσοντας μία αντίληψη ότι οι αλληλεπιδράσεις μεταξύ ανθρώπων και περιβάλλοντος αλλάζουν με τον χρόνο και ότι επηρεάζονται με την αλλαγή πολιτιστικών αξιών και από οικονομικές και πολιτικές περιστάσεις.
- Αναπτύσσοντας κατάλληλες πρακτικές: Αναπτύσσοντας προσεγγίσεις με παραδείγματα στο αναλυτικό πρόγραμμα, τη διδασκαλία και τη μάθηση για τη κατανόηση των επιπτώσεων του να ζουν οι άνθρωποι αρμονικά με το περιβάλλον.

4. ΜΕΘΟΔΟΛΟΓΙΕΣ ΔΙΔΑΣΚΑΛΙΑΣ ΠΕΡΙΒΑΛΛΟΝΤΙΚΗΣ ΕΚΠΑΙΔΕΥΣΗΣ

Η νεότερη τάση στην εκπαίδευση γενικά, είναι η εστίαση στις ικανότητες μάθησης του παιδιού. Το ποσοστό των ενεργών μαθητών που παίρνουν μέρος στην μάθηση είναι ένας εξαίρετος δείκτης της ποιότητας της διδασκαλίας. Η συμμετοχή φθάνει στο μέγιστο μόνο όταν η παρουσίαση των περιεχομένων είναι ενδιαφέρουσα και με νόημα για τους μαθητές και όταν οι μαθητές αναπτύσσουν τις ικανότητες στη λύση προβλημάτων και στη λήψη αποφάσεων.

Οι εκπαιδευτικοί έχουν διάφορες απόψεις πάνω στην αποτελεσματικότερη μέθοδο διδασκαλίας και την καλύτερη ακολουθία των θεμάτων. Επιπλέον, ένας αριθμός από αυτούς πιστεύουν ότι: "κάθε στρατηγική διδασκαλίας που χρησιμοποιείται αποτελεσματικά και έξυπνα είναι μία επιτυχημένη μέθοδος". Η μέθοδος διδασκαλίας αναφέρεται στην αναδιοργάνωση των περιεχομένων και στην ανακατασκευή της περιβαλλοντικής μάθησης, την παροχή στους μαθητές σωστών κατευθύνσεων τη σωστή στιγμή και σε σωστή ποσότητα, και στον εφοδιασμό ευκαιριών για εξάσκηση και διόρθωση.

Επίσης, οι εκπαιδευτικοί βρήκαν ότι κάθε μαθητής έχει ένα προτιμώμενο τρόπο διδασκαλίας το οποίο προάγει και διευκολύνει την μάθησή του. Γι' αυτό είναι απαραίτητες διαφορετικές μέθοδοι διδασκαλίας για να συντηρήσουν το ενδιαφέρον των μαθητών και να αυξήσουν την επιθυμία τους για περαιτέρω σπουδές. Οι μαθητές χρειάζονται διάφορες κατάλληλες εμπειρίες, οι οποίες θα τους κάνουν ικανούς να κατανοήσουν το πολύπλοκο περιβάλλον στο οποίο ζούν. Γι' αυτό το λόγο, προτείνεται η χρησιμοποίηση μίας ποικιλίας τρόπων διδασκαλίας και μεθοδολογιών.

Για την επιλογή της μεθόδου διδασκαλίας, πρέπει να θεωρήσουμε διάφορες ερωτήσεις όπως: "Τί θέλουμε να γίνει ο μαθητής;", "Τί μπορεί να κάνει ο μαθητής" και "Ποιά είναι η φύση του θέματος που διδάσκεται;"

Ο δάσκαλος είναι ένα ουσιώδες μέρος, ίσως το κυριότερο, ο παράγοντας κλειδί στη μεσολάβηση για τη διαδικασία μάθησης. Οι μέθοδοι που επιλέγονται από τον δάσκαλο, εξαρτώνται από το τι θεωρεί ως σκοπό της εκπαίδευσης, τα ενδιαφέροντά του, και εξαρτάται από την εκπαίδευσή του.

Ο δάσκαλος που διδάσκει π.Ε. σε επιλεγμένα σχολεία ανακαλύπτει ότι οι μέθοδοι διδασκαλίας που πολύ συχνά χρησιμοποιούνται είναι πολύ λίγες και τετριμμένες. Γι' αυτό έχει προταθεί η ανάγκη για τον εμπλουτισμό του θεματολογίου των δασκάλων από μεθοδολογίες διδασκαλίας. Αν γίνει αυτό, οι δάσκαλοι πρέπει να κατέχουν το ταλέντο και την ικανότητα να διαλέξουν την πιο κατάλληλη μέθοδο και για μία δοσμένη κατάσταση πρέπει να τους επιτρέπεται να δοκιμάζουν νέες ιδέες και μεθόδους.

Υπάρχει μία μεγάλη ποικιλία μεθόδων και τρόπων διδασκαλίας, διαφορετικών από τους παραδοσιακούς που χρησιμοποιούνται σε άλλα θεματικά πεδία, που είναι περισσότερο κατάλληλοι για την Π.Ε. Οι μέθοδοι που χρησιμοποιούνται πιο συχνά είναι οι εξής:

- η επίλυση του προβλήματος
- η εκπόνηση εργασίας
- το ταξίδι - επίσκεψη.

Η επίλυση του προβλήματος

Ενα πρόβλημα υπάρχει όταν μία νέα κατάσταση δεν μπορεί να εξηγηθεί ή ούτε να προβλεφθεί με βάση τις υπάρχουσες αρχές και θεωρίες. Υπάρχουν πολλά φυσικά, βιολογικά, κοινωνικά, πολιτικά ζητήματα ή προβλήματα που αφορούν το περιβάλλον, τα οποία πρέπει να λυθούν.

Τα προβλήματα γενικά είναι δύο ειδών: Τα διϊστάμενα προβλήματα, με περισσότερες από μία απαντήσεις και τα συγκεκριμένα προβλήματα, με μόνο μία σωστή απάντηση. Η λύση των προβλημάτων στην Π.Ε. συχνά διαπραγματεύεται με διϊστάμενες απαντήσεις, καθώς οι συνθήκες και οι ανάγκες διαφορετικών τόπων ποικίλλουν. Αυτός ο τύπος προβλήματος είναι καλύτερος για τη μάθηση των μαθητών, επειδή προσπαθούν να βρουν περισσότερες από μία πιθανές λύσεις. Τα συγκεκριμένα προβλήματα, όταν διαπραγματεύονται στην τάξη, συχνά γίνονται ένα παιχνίδι ερωτήσεων με τους μαθητές που προσπαθούν να βρουν την απάντηση που πιστεύουν ότι περιμένει ο δάσκαλος.

Στη λύση προβλημάτων μπορούν να εφαρμοστούν μαζί η μέθοδος της εξερεύνησης και η επεξηγηματική μέθοδος. Όταν ο δάσκαλος απλώς οδηγεί τους μαθητές στη μορφοποίηση και στη λύση ενός προβλήματος χρησιμοποιούνται στρατηγικές εξερεύνησης. Όταν ο δάσκαλος μορφοποιεί και επιδεικνύει ένα πρόβλημα και μετά ζητά από τους μαθητές να εφαρμόσουν τις αρχές για να λύσουν ένα απλό αλλά όχι το ίδιο πρόβλημα, χρησιμοποιείται η επεξηγηματική στρατηγική. Πολύ συχνά οι δάσκαλοι πρέπει να κάνουν χρήση του συνδυασμού αυτών των δύο.

Το μεγάλο πλεονέκτημα αυτής της μεθοδολογίας είναι ότι οι ικανότητες της λύσης προβλημάτων-ανεπτυγμένες κυρίως μέσα από την πρακτική- είναι βασικές ικανότητες οι οποίες πρέπει να αναπτυχθούν στον καθένα. Οι μαθητές οι οποίοι ασχολούνται με τη λύση προβλημάτων μαθαίνουν γενικά να γίνονται υπεύθυνα, ικανά και δημιουργικά άτομα. Ένας σίγουρος τρόπος για να τους κάνουμε να μάθουν είναι κάνοντάς τους να αντιδράσουν ενεργά, να συλλέξουν δεδομένα, να απαντήσουν σε ερωτήσεις και να οργανώσουν τις πληροφορίες.

Η εκπόνηση της εργασίας

Η μέθοδος της εκπόνησης εργασίας περιλαμβάνει τον σχεδιασμό και την πραγματοποίηση ενός στόχου-σχεδίου από ένα άτομο ή μία ομάδα μαθητών που δουλεύουν μαζί. Η επιλογή του θέματος στο οποίο θα δουλέψουν είναι το πιο κρίσιμο μέρος, καθώς καθορίζει αν το πρόγραμμα θα είναι ή όχι ολοκληρωμένο και επιτυχές. Οι λόγοι για την επιλογή ενός θέματος είναι οι ικανότητες και τα ενδιαφέροντα των μαθητών.

Οι μαθητές μαθαίνουν να λαμβάνουν υπ' όψη τους όχι μόνο τον απαιτούμενο χρόνο αλλά επίσης και την διάθεση υλικών που χρησιμοποιούνται και την καθοδήγηση από τους ειδικούς.

Το ταξίδι – επίσκεψη

Το ταξίδι αναφέρεται σε οποιαδήποτε δραστηριότητα μάθησης που γίνεται από μία ομάδα έξω από την τάξη. Είναι μία μέθοδος διδασκαλίας η οποία καθιστά δυνατούς τους μαθητές να μαζέψουν εμπειρίες από πρώτο χέρι με υλικά και φαινόμενα στις αληθινές ή φυσικές τους σχέσεις και διαστάσεις. Τα ταξίδια παίρνουν τους μαθητές έξω από την τάξη οπουδήποτε χρειάζεται να παρατηρήσουν πραγματικές καταστάσεις και να μαζέψουν πραγματικά δεδομένα σε κάποιο θέμα. Εκεί οι μαθητές μελετούν και παρατηρούν τις αλληλοσυσχετίσεις μεταξύ φυσικού και κατασκευαστικού περιβάλλοντος. Η μέθοδος αυτή δεν χρησιμοποιείται μόνο για διδασκαλία αλλά για παρατήρηση και έρευνα.

Τα ταξίδια που είναι προσεκτικά σχεδιασμένα πλεονεκτήματα:

- Δίνουν την ευκαιρία στους μαθητές να γίνουν οξείς παρατηρητές
- Λέγεται ότι μόνο εκείνοι που εκτιμούν την ομορφιά του φυσικού τους περιβάλλοντος θα απασχοληθούν για τη διατήρησή του
- Κάνουν τους μαθητές πιο συμπαγείς στο μυαλό, επιβεβαιώνοντας τη διδασκαλία στη τάξη, το διάβασμα στη βιβλιοθήκη κλπ.
- Οι μαθητές αυτομάτως παίρνουν ενεργά μέρος στο μάθημα και μαθαίνουν να γίνονται υπεύθυνα μέλη της ομάδας.

5. Η ΚΑΤΑΡΤΙΣΗ ΤΩΝ ΔΑΣΚΑΛΩΝ ΣΤΗΝ ΠΕΡΙΒΑΛΛΟΝΤΙΚΗ ΕΚΠΑΙΔΕΥΣΗ

Η κατάρτιση των δασκάλων ήταν η πιο έντονη ανάγκη και πρώτης προτεραιότητας που εκδηλώθηκε από τα έθνη κάθε ηπείρου στο ερωτηματολόγιο της UNESCO το 1977. Επιπρόσθετα οι Υπουργοί στη συνδιάσκεψη του Tbilisi συνεπέραναν ότι η περιβαλλοντική εκπαίδευση πρέπει να γίνει ένα υποχρεωτικό μέρος στην κατάρτιση των δασκάλων.

Ενας πρόσθετος λόγος για την κατάρτιση των δασκάλων είναι ακόμη ότι, αφού οι δάσκαλοι είναι υπεύθυνοι για την εφαρμογή του αναλυτικού προγράμματος στην τάξη αφ' ενός και παράδειγμα για τους μαθητές τους αφ' ετέρου, θα πρέπει να είναι καλά εκπαιδευμένοι ως προς τους σκοπούς, τους στόχους, τις αρχές και τις μεθοδολογίες της περιβαλλοντικής εκπαίδευσης. Μόνο με αυτόν τον τρόπο η συμπεριφορά τους μπορεί να αντανακλά θετικές αξίες για το περιβάλλον, που με τη σειρά τους θα ενθαρρύνουν παρόμοιες συμπεριφορές - στάσεις των μαθητών.

Οι περισσότερες χώρες της Ευρωπαϊκής Ένωσης έχουν αναγνωρίσει την κατάρτιση των δασκάλων ως ουσιώδη για αποτελεσματική περιβαλλοντική εκπαίδευση. Όμως έχουν γίνει λίγες προσπάθειες για συμπλήρωση της παραδοσιακής εκπαίδευσης των δασκάλων. Υπάρχουν δυσκολίες στο να ενσωματωθεί η περιβαλλοντική εκπαίδευση στην επίσημη εκπαίδευση, που απορρέουν από τον χαρακτήρα των σημερινών προγραμμάτων κατάρτισης, τα ανεπαρκή εργαλεία π.Ε. για δασκάλους, την έλλειψη εκπαιδευτών για δασκάλους, την έλλειψη κεφαλαίων κλπ.

Όσον αφορά το ρόλο των δασκάλων αναγνωρίζεται στους δασκάλους ο παράγοντας κλειδί στην εκπαίδευση ανθρώπων για μία κατανόηση και γνώση του περιβάλλοντος και των προβλημάτων του. Ενας δάσκαλος είναι ένα πρότυπο σε κάθε κατάσταση διδασκαλίας. Στην Π.Ε. ειδικά είναι ακόμη πιο σημαντικό το ότι αντανακλά θετικά ηθικές αξίες για το περιβάλλον. Δεν πρέπει να είναι αμελής, επειδή σαν πρότυπο ρόλου η συμπεριφορά του έχει αντίκτυπο στην συμπεριφορά των μαθητών στην τάξη. Είναι πιθανό η επιρροή του δασκάλου να μην περιοριστεί μόνο στην τάξη.

6.1 ΑΝΑΠΤΥΞΗ ΚΑΙ ΕΚΤΕΛΕΣΗ ΕΝΟΣ ΠΡΟΓΡΑΜΜΑΤΟΣ ΚΑΤΑΡΤΙΣΗΣ ΔΑΣΚΑΛΩΝ

Η κατάρτιση των δασκάλων στις αρχές και μεθόδους της περιβαλλοντικής εκπαίδευσης πρέπει να δημιουργεί δασκάλους με προσωπικές και καθηγητικές ικανότητες. Έτσι η κατάρτιση των δασκάλων πρέπει να στοχεύει στα ακόλουθα:

- στην απόκτηση γνώσης του περιβάλλοντος και των προβλημάτων του
- στην ανάπτυξη των απαραίτητων ικανοτήτων για την αποτελεσματική ενσωμάτωση της περιβαλλοντικής διάστασης στη διδασκαλία τους
- στη κατανόηση της σπουδαιότητας της δραστηριοποίησης των πολιτών, έτσι ώστε οι μαθητές να αναπτύξουν μία αίσθηση προσωπικής ευθύνης και ενεργούς ανάμιξης καθώς και μίας προθυμίας να αφιερώσουν τους εαυτούς τους στην επίλυση των περιβαλλοντικών ζητημάτων στο μέλλον.

Τα προβλήματα που απορρέουν από την ενσωμάτωση της Π.Ε. στα αναλυτικά προγράμματα κατάρτισης των δασκάλων είναι μεγάλα λόγω:

- Έλλειψης εκτίμησης της φύσης και του περιεχόμενου της Π.Ε.
- Έλλειψης ενδιαφέροντος των δασκάλων για Π.Ε. που οδηγεί επίσης σε
- έλλειψη συμμετοχής σε προγράμματα Π.Ε.
- Έλλειψης περιβαλλοντικής δέσμευσης μεταξύ του ίδιων των δασκάλων
- Έλλειψης πληροφόρησης
- Μικρού αριθμού κατάλληλα εκπαιδευμένων εκπαιδευτών των δασκάλων με αποτέλεσμα την ανεπαρκή κατάρτιση των δασκάλων: η επιστημονική προσέγγιση στην Π.Ε. παραμένει μία σχετικά νέα εκπαιδευτική πρακτική και υπάρχει μία έλλειψη καθηγητών στα πανεπιστήμια που να διευθύνουν προγράμματα Π.Ε. Αυτό οδηγεί σε μία έλλειψη καλά εκπαιδευμένων δασκάλων που είναι ικανοί να εκτελέσουν προγράμματα Π.Ε.
- Ανεπάρκειας υλικών Π.Ε για χρήση από δασκάλους
- Έλλειψης χρηματοδότησης που οδηγεί σε έλλειψη ευκολιών. Για μερικές χώρες θα είναι ακριβώς αρκετά να προωθήσουν εκτενή προγράμματα εκπαίδευσης. Αυτό εξηγεί γιατί πολλές χώρες οργανώνουν - αν οργανώνουν - μικρά σεμινάρια μόνο για μερικές ημέρες από καιρό σε καιρό και για μικρό αριθμό δασκάλων
- Έλλειψης διοικητικού ενδιαφέροντος
- Πολύ λίγου χρόνου σχεδιασμού σε εντατικά προγράμματα
- Του χαρακτήρα των υπαρχόντων προγραμμάτων κατάρτισης των δασκάλων: οι περισσότερες χώρες έχουν ελλείψεις προγραμμάτων κατάρτισης των καθηγητών
- Του έντονου επιστημονικού χαρακτήρα των αναλυτικών προγραμμάτων.
- Αυτός ίσως είναι ο κύριος περιορισμός στις παρούσες προσπάθειες για Π.Ε. Στα περισσότερα πανεπιστήμια τα περιβαλλοντικά ζητήματα διδάσκονται με διαφορετικούς τρόπους παρά με έναν ολοκληρωμένο τρόπο αφήνοντας στους φοιτητές να ολοκληρώσουν την γνώση από διαφορετικά πεδία. Μερικά πανεπιστήμια πάντως διαπραγματεύονται με περιβαλλοντικά ζητήματα με έναν πιο ολοκληρωμένο τρόπο με ειδικά μαθήματα ή διαλέξεις.
- Υπάρχουν αρκετές προσεγγίσεις για την εκτέλεση προγραμμάτων για την κατάρτιση δασκάλων στις μεθόδους και ιδέες της Π.Ε. Θα υπογραμμίσουμε τις διάφορες προσεγγίσεις που έχουν παρουσιαστεί:
- Μικρά και εντατικά συνεχή εκπαιδευτικά μαθήματα που ακολουθούνται ή όχι από πρακτική εργασία η οποία λαμβάνει χώρα τακτικά σε ένα ανεπτυγμένο ινστιτούτο κατάρτισης δασκάλων

- Περισσότερο εκτενή μαθήματα που διαρκούν τρεις μήνες ή και περισσότερο μη έχοντας τον εντατικό χαρακτήρα των προηγούμενων, αλλά με μία αρκετά ολοκληρωμένη και επιστημονική κατασκευή
- Μία σειρά από εκπαιδευτικά σεμινάρια που λαμβάνουν χώρα σποραδικά ανάλογα με τις ανάγκες
- Ενσωμάτωση των θεμάτων της Π.Ε. στα υπάρχοντα γενικά εκπαιδευτικά προγράμματα οδηγούμενα από παιδαγωγικά ινστιτούτα
- Διαλέξεις, ατομικές εργασίες, ταξίδια, επισκέψεις σε μέρη με ενδιαφέρον, μελέτες υποθέσεων, πειράματα, βιντεοταινίες, ταινίες, σλαϊτς ή εικόνες και γενικά κάθε οπτικοακουστικός τρόπος
- Συναντήσεις προσωπικού και ανταλλαγές, συζητήσεις, ανάλυση καταστάσεων
- Βιβλία με οδηγίες ή φυλλάδια για δασκάλους
- Εκδόσεις, περιοδικά.

Επειδή το περιβάλλον είναι δυναμικό και αλλάζει συνεχώς, και ο τρόπος που διδάσκεται πρέπει να είναι και αυτός δυναμικός. Επίσης τα εκπαιδευτικά εργαλεία πρέπει να είναι έτοιμα να δεχτούν νέες ιδέες. Με σκοπό να επιτύχουμε τους στόχους μας πρέπει να προμηθεύσουμε τους δασκάλους με τα κατάλληλα εργαλεία. Αυτά μπορούν να συνίστανται σε ειδική κατάρτιση που οριοθετείται σε Ευρωπαϊκό επίπεδο, επιλεγμένο σε εθνική κλίμακα και τέλος ειδικευμένο σε τοπικό στάδιο. Αυτά τα πακέτα πρέπει να είναι ευέλικτα επειδή πρέπει να χρησιμοποιηθούν από πολλούς διαφορετικούς τύπους δασκάλων σε πολλά διαφορετικά σχολεία, που βρίσκονται σε εντελώς διαφορετικές ηπείρους ή περιοχές της ίδιας χώρας.

6 . ΠΑΡΑΔΕΙΓΜΑ ΠΡΟΓΡΑΜΜΑΤΟΣ ΠΕΡΙΒΑΛΛΟΝΤΙΚΗΣ ΕΚΠΑΙΔΕΥΣΗΣ ΓΙΑ ΜΑΘΗΤΕΣ 6-12 ΕΤΩΝ

Ο σκοπός αυτού του σχεδίου προγραμμάτων είναι να αναπτύξει ένα πλαίσιο περιβαλλοντικής εκπαίδευσης με σκοπό να υποστηριχθούν οι παγκόσμιες προσπάθειες για την διάδοση της περιβαλλοντικής γνώσης και υπευθυνότητας. Τα χαρακτηριστικά του σχεδίου αυτού είναι:

ΒΑΣΙΚΕΣ ΥΠΟΘΕΣΕΙΣ

- Διεπιστημονικό
- Προοδευτικό (σε διάρκεια και περιεχόμενο)
- Προσαρμόσιμο σε διαφορετικούς πολιτισμούς και διαφορετικές περιοχές

ΜΕΘΟΔΟΛΟΓΙΕΣ

- Ταξίδια
- Οπτικο-ακουστικά μέσα
- Μελέτες περιπτώσεων
- Διαλέξεις
- Σεμινάρια
- Δυναμικά διδακτικά εργαλεία
- Διδακτικά προγράμματα Η/Υ

ΘΕΜΑΤΟΛΟΓΙΑ

- Ποταμοί λίμνες, παραθαλάσσιες περιοχές
- Ωκεανοί και θάλασσες
- Αστικές περιοχές

- Αγροτικές εκτάσεις

ΒΑΣΙΚΑ ΕΡΩΤΗΜΑΤΑ

- Τι είναι περιβάλλον;
- Ποιά είναι τα περιβαλλοντικά προβλήματα;
- Γιατί χρειάζεται και πως επιτυγχάνεται η προστασία του περιβάλλοντος;
- Τι κάνουν για το περιβάλλον οι δημόσιοι και οι ιδιωτικοί φορείς;
- Τι μπορώ να κάνω εγώ για το περιβάλλον;

ΘΕΜΑΤΑ	ΠΕΡΙΕΧΟΜΕΝΟ	ΜΕΘΟΔΟΛΟΓΙΑ
Τι είναι περιβάλλον;	Ιστορική αναδρομή στο περιβάλλον	Ζωγραφιές χρώματα στο αρχικό στάδιο. Slides και απλά σχέδια σε μεταγενέστερο στάδιο.
Τι είναι τα περιβαλλοντικά προβλήματα;	Προβολή φωτογραφιών ρυπασμένων περιοχών (ακτές, σκουπιδότοπο κλπ)	Video Slides Εκδρομές ρυπασμένες περιοχές
Γιατί χρειάζεται και πως επιτυγχάνεται η προστασία του περιβάλλοντος;	Δημιουργία στους μαθητές συνείδησης ότι ένα υγιές περιβάλλον δημιουργεί υγιή άτομα	Προβολή θετικών αρνητικών παραδειγμάτων χρησιμοποιώντας προηγούμενες μεθόδους
Τι κάνουν για το περιβάλλον οι δημόσιοι και οι ιδιωτικοί φορείς;	Διάκριση μέσω πρακτικών παραδειγμάτων	Slides Επισκέψεις
Τι μπορώ να κάνω εγώ για το περιβάλλον;	Συμβολή στη διάσωση του περιβάλλοντος	Προτροπή για κηπουρική και δενδροφύτευση. Ανακύκλωση. Παραδείγματα εξοικονόμησης ενέργειας.

7. ΣΥΜΠΕΡΑΣΜΑΤΑ

Τα κυριότερα συμπεράσματα που μπορούν να συνοψιστούν τελικά για την περιβαλλοντική εκπαίδευση είναι τα εξής:

- Συμφωνία της διαπίστωσης της ισχύος της ολιστικής προσέγγισης
- Η περιβαλλοντική αφύπνιση είναι σημαντικότερη από τα πρώτα στάδια της εκπαίδευσης
- Η πραγματική κατάσταση απαιτεί την άμεση εκτέλεση ενός προγράμματος περιβαλλοντικής εκπαίδευσης αρχίζοντας από τις μικρές ηλικίες
- Προτιμάται η πρακτική παρά η θεωρητική προσέγγιση
- Επίτευξη ενός ελάχιστου επιπέδου περιβαλλοντικής εκπαίδευσης ανεξάρτητα από το μελλοντικό επάγγελμα που θα διαλέξει ο μαθητής
- Το πρόγραμμα πρέπει να είναι ευέλικτο και ικανό να προσαράζονται γεωγραφικά, πολιτιστικά και χρονολογικά.